

Upravljanje velikih zveri je odgovorno delo – za velike zveri, ljudi in stroko

Stroka si svoj ugled gradi predvsem sama

Ob vsakem napadu medveda na ljudi se v javnosti pojavljajo vprašanja o ustreznosti upravljanja z njegovo populacijo in o ustreznosti predpisov in strategij, s katerimi usmerjamo to upravljanje. Pri oblikovanju predpisov in strategij za upravljanje s populacijami velikih zveri ima besedo veliko vladnih in javnih institucij ter nevladnih organizacij, nenazadnje tudi najširša javnost. Sprejetje ali nesprejetje predpisov, strategij in včasih tudi konkretnih odločitev je tako praviloma zapletena zgodba smiselnih, včasih pa tudi nesmiselnih zahtev posameznih deležnikov, kar neredko vodi tudi do manj primernih in prepoznavnih odločitev. To je pač cena demokracije in do neke mere jo moramo vzeti v zakup. Tako kot na mnogih drugih področjih (v zadnjem času so vsem dobro znani primeri pri zamejevanju pandemije covid-19) se stroke v takšnem mlinu različnih zahtev in interesov znajdejo v zelo zahtevnem okolju, kjer je lahko ogrožena njihova verodostojnost (SSKJ: verodostojen – ki mu je verjeti). Ohranitev verodostojnosti stroke pa je nujna za njeno uspešno delo.

Temeljni pogoj za ugled stroke in njeno verodostojnost je ustreznost vsebine stališč oziroma strokovnih odločitev, ki morajo biti tako domišljena, da jih lahko stroka kjerkoli izpostavi in do konca zagovarja z argumenti. Za oblikovanje takšnih stališč je potrebno najprej ustrezno (veliko) znanje o sami vsebini – v našem primeru o populacijah velikih zveri in njihovem življenjskem okolju – pa tudi modrost pri upoštevanju številnih realnih širših okoliščin, ki vplivajo na končne odločitve. Brez upoštevanja okoliščin so lahko strokovni predlogi nerealni in zato pomanjkljivi. Gozdarska stroka, v sodelovanju s sorodnimi strokami (npr. biologija, veterina), mora za ohranitev svoje verodostojnosti na omenjenem področju upravljanja z velikimi zvermi ponuditi celovite in realne rešitve. Stališča morajo biti dokumentirana, saj jih lahko pozneje politika ali različni deležniki v postopkih oblikovanja končnih odločitev spreminjajo na

tisoč in en način ter sprejmejo odločitve, ki so še sprejemljive ali povsem nesprejemljive.

Glede vprašanj, povezanih z velikimi zvermi, bo kot subjekt v odločanju ali vsaj kot sodelujoča pri pripravi strokovnih podlag ob neprijetnih dogodkih v povezavi z velikimi zvermi gozdarska stroka vsekakor med najbolj izpostavljenimi. Če ob takšnih primerih, ko se še posebno pozorno proučujejo predpisi in usmeritve za upravljanje populacij velikih zveri, v primeru njihove neustreznosti ne bo mogla jasno pokazati, da so bile odločitve v nasprotju z njenimi (celovitimi) predlogi, bo tudi ona nosila vse negativne posledice dogodkov, tistih konkretnih v naravi in tistih v medijih ter med ljudmi. Da ne govorimo o primeru, če bi se ugotovilo, da je gozdarska stroka celo podpirala neustrezne rešitve. Vse take posledice so lahko zelo neugodne za njeno nadaljnje delovanje na področju velikih zveri, pa tudi širše.

Skrb za ohranitev verodostojnosti stroke mora biti na vseh njenih področjih nenehna naloga vseh, ki delujejo strokovno. Pri tem ne sme biti nobenih vnaprejšnjih kompromisov, bodisi zaradi političnih ali osebnih razlogov. Stroka z dosledno verodostojnostjo ohranja svojo moč v odnosu do drugih strok in med ljudmi. V trenutku, ko izgubi verodostojnost, izgubi tudi svojo moč na omenjenih področjih.

O vsebini usmerjanja populacij velikih zveri

V zadnjih 30 letih je bilo na področju novih spoznanj o velikih zvereh, izboljšanja življenjskih razmer zanje in tudi izboljšanja razmer za sožitje velikih zveri z lokalnim prebivalstvom storjeno zelo veliko. Veliko so k vsemu navedenemu prispevali številni projekti, zlasti mednarodni, ki so jih vodili ali pri njih sodelovali gozdarski strokovnjaki z Zavoda za gozdove Slovenije in Oddelka za gozdarstvo pri Biotehniški fakulteti. Projekti dajejo poleg odgovorov na strokovna vprašanja in neposrednih učinkov v populacijah in okolju

Gozdarstvo v času in prostoru

tudi priložnosti za povezovanje strokovnjakov iz sorodnih strok, različnih institucij in tudi držav, kar je močan multiplikativni učinek za nadaljnji razvoj na tem strokovnem področju. Razvoju dejavnosti gozdarstva na področju velikih zveri v prejšnjih desetletjih moramo izreči res vse priznanje in pri tem vendarle omeniti, da so se dejavnosti na tem področju zelo okrepile po začetku delovanja Zavoda za gozdove Slovenije v letu 1994. V Zavodu za gozdove Slovenije je imel pri tem ključno vlogo kolega Marko Jonozovič, pri nas in v svetu priznan strokovnjak za velike zveri.

Usmerjanje razvoja populacij velikih zveri je kompleksno opravilo, ki zajema njihove populacije in njihovo življenjsko okolje: S slednjim se nujno dotakne tudi družbenega okolja – ljudi ter njihovega premoženja. K pisanju me je spodbudil samo manjši del široke vsebine, ki pa je po mojem mnenju pomemben – vprašanje (dopustne) razširjenosti velikih zveri v prostoru.

V nadaljevanju se bom omejil zgolj na populacijo rjavega medveda, čeprav je glede prostorske

razširjenosti mogoče ugotovitve za medvedjo populacijo v grobem približno uporabiti tudi za populaciji drugih dveh naših velikih zveri – volka in risa. Ob napadu medvedke blizu Postojne so mediji navajali, da je v Sloveniji približno 1.200 medvedov, kar je znatno preveč in da Ministrstvo za okolje in prostor (MOP), ki je pristojno za velike zveri, na tem področju nima vizije. To potrjuje tudi dejstvo, da je v aktualnem osnutku Strategije upravljanja s populacijo rjavega medveda za obdobje 2019–2028 sicer navedeno, da se reprodukcija populacije rjavega medveda dogaja na območju Dinaridov, zlasti južno od avtoceste Ljubljana–Trst. Kako naj bi bilo s tem v prihodnje, pa ni nobene usmeritve.

Glede vloge gozdarstva pri aktualnih težavah z medvedjo populacijo je treba poudariti, da je Zavod za gozdove Slovenije, ki pripravlja strokovne podlage za vsakoletni odvzem rjavega medveda, pa tudi obrazložitve za intervencijske odvzeme, doslej praviloma vsako leto predlagal večji odvzem, kot je bil na koncu odobren oz. potrjen. MOP

Slika 1: Rjavi medved v Snežniških gozdovih (foto: B. Rantaša)

po lastni presoji ter na podlagi mnenja Zavoda RS za varstvo narave in pod vplivom različnih nevladnih organizacij, kot je npr. Društvo za osvoboditev živali in njihove pravice, ki se trudijo za odpravo vsakega lova, praviloma vsako leto določi precej manjši letni odstrel oz. odvzem od predlaganega in je tudi zelo restriktiven pri odobritvah intervencijskih odvzemov (prej organ v sestavi – ARSO, sedaj MOP). Ob tem tudi ne upošteva prostorskih določb obstoječe Strategije upravljanja z rjavim medvedom. Posledica je preštevilna populacija rjavega medveda in njeno kaotično širjenje v prostoru.

Vendar, ali je res le MOP brez vizije na področju upravljanja populacije rjavega medveda? Ali nismo brez nje tudi v gozdarstvu? Na podlagi tistega, kar smo slišali od vodilnih gozdarskih strokovnjakov za velike zveri, osebno in iz medijev, je očitno, da tudi pomemben del gozdarske stroke meni, da v usmeritvah upravljanja s populacijo rjavega medveda v Sloveniji ni potrebnih prostorskih opredelitev. Slovenska krajina naj bi bila za rjavega medveda praktično v celoti primerna, aktualno naj bi bilo le vprašanje ustreznih načinov sožitja ljudi z medvedom.

Osebno menim, da je osnutek Strategije upravljanja s populacijo rjavega medveda v tem njegovem delu zelo pomanjkljiv, napačno pa je glede tega tudi stališče na tem področju vodilnega dela gozdarske stroke, kar je lahko v prihodnosti za gozdarsko stroko zelo neprijetno. S tematiko velikih zveri sem se občasno srečeval ves čas mojega dela na Postojnskem in pozneje tudi na Zavodu za gozdove Slovenije, sem tudi eden od soavtorjev prve »medvedje« Strategije, ki jo je potrdila Vlada leta 2002 in je še vedno edini potrjen/veljaven dokument na tem področju. Na osnovi vseh izkušenj lahko zapišem, da upravljanje s populacijo rjavega medveda, pa tudi drugih velikih zveri, ne sme biti igra poskusov, ampak je nadvse odgovorno delo – do medveda, ljudi in stroke. Strategija upravljanja njegove populacije brez prostorskih opredelitev je preprosto necelovita in se bo prej ali slej pokazala kot neustrezna, stroke, ki stojijo za njo, pa bodo izgubile verodostojnost na področju upravljanja z medvedjo populacijo.

Za gozdarsko stroko, ki želi gozdne ekosisteme usmerjati celovito, torej njihovo rastlinsko in živalsko komponento, bo to velika neprijetnost.

Rjavi medved je pomemben član naših gozdnih ekosistemov in hkrati pomembna naravna dediščina ter moramo biti ponosni nanj. A je vendarle največja evropska zver, potencialno nevaren človeku in tudi njegovim domačim živalim ter drugemu premoženju. Zastaviti upravljanje njegove populacije brez vsakršnih prostorskih opredelitev ni le nestrokovno, ampak je povsem brez modrosti. Za vodenje tako odgovorne dejavnosti je pač poleg faktografskega znanja potrebna tudi modrost. Upoštevat bi kazalo tudi dejstvo, da se bodo nesreče z rjavim medvedom v vsakem primeru dogajale in bi se dogajale tudi, če bi bilo rjavih medvedov znatno manj kot jih je dandanes. Zato kaže biti pri usmeritvah upravljanja z njegovo populacijo še toliko previdnejši, saj bodo ves čas na preizkušnji. V njih res ne bi smelo biti pomanjkljivosti, ki bi kar ponujale očitke vsem, ki so jih oblikovali, tudi gozdarski stroki.

Za oblikovanje ustrezne prostorske opredelitve v Strategiji upravljanja s populacijo rjavega medveda imamo dovolj znanja, poskušajmo biti tudi modri. Rjavi medved res lahko prihlača skoraj v vsak kotiček Slovenije in tega skoraj ne moremo preprečiti. Zalotili so ga že skoraj ob morski obali, pa prav blizu središča Ljubljane itn. V vseh takšnih primerih lahko nastanejo nevarna srečanja z ljudmi ali škodni primeri na njihovem premoženju. To je pač nujna posledica tega, da imamo v naših gozdovih to dragoceno žival. Vendar je treba storiti vse, kar je realno mogoče, da ob prizadevanjih za ohranitev vitalne populacije medveda zmanjšamo tveganje za nesrečne dogodke z njim. Preprosto zaključiti, da je večina slovenske krajine primerne za medveda in se zanašati na priporočene ukrepe sožitja, zanesljivo vodi v vse pogostejše nesreče vseh vrst.

Menim, da je treba z analizo prostora ugotoviti območja, ki so za medveda resnično najprimernejša z vseh vidikov. Morda bodo to samo območja, ki so bila v prejšnji Strategiji upravljanja s populacijo rjavega medveda (iz leta 2002) opredeljena kot osrednje življenjsko območje

rjavega medveda ali pa bo analiza pokazala, da je kje mogoče dodati še kateri predel, vendar je treba biti pri tem strokoven, moder in odgovoren. Če ne moremo fizično omejiti sprehodov posameznih medvedov daleč s takih območij, pa lahko upravljavsko vendarle nadziramo širjenje medveda. Že z nadzorom medvedjih legel in njihovo omejitvijo na omenjena območja bi že lahko pomembno nadzirali širjenje medvedje populacije in tudi njeno skupno številčnost. Dandanes pa se medvedke z mladiči sprehajajo po vsej Sloveniji (Vransko 2017, Radeče in Celjska koča 2021 ...), da medvedov tudi med vinogradi na Štajerskem niti ne omenjam. Ali naj zaključimo, da je prostora še dovolj, še za znatno več kot trenutno ocenjenih 1.200 medvedov? Ali se bomo brez ustreznih prostorskih opredelitev v dokumentu, ki naj usmerja upravljanje z medvedjo populacijo, zbegano gledali in se spraševali glede pristojnosti za ukrepanje, če si bo medvedka uredila brlog v predmestju večjega naselja, z vsemi tveganji, ki bodo sledila? Izjemna nemška strokovnjakinja za rjavega medveda Petra Kaczensky, ki je tudi

osebno odlavljala žive medvede, tudi v Sloveniji, je pred desetletji odklonila odlove medvedov za Pirineje, češ da tam ni ustreznih razmer zanje. Ocena je bila seveda subjektivna, vendar ne od kogarkoli. Za rjave medvede so torej primerne in neprimerne okoljske razmere, seveda upoštevajoč tudi prisotnost naselij in ljudi, ne le zelenega pokrova in podnebnih razmer.

Osnutek Strategije upravljanja z rjavim medvedom brez ustreznih prostorskih opredelitev je skrajno pomanjkljiv dokument. Njegova pomanjkljivost zaradi odsotnosti prostorskih opredelitev (conacije prostora) je tolikšna, da ogroža verodostojnost tudi gozdarske stroke na področju velikih zveri, ki je sodelovala pri njegovem nastanku. Ker je dokument še v fazi osnutka, je morda še čas, da bi ga dopolnili. Vsekakor bi v gozdarski stroki ravnali modro, če bi čim prej pripravili (dokumentiran!) predlog njegove dopolnitve s potrebnimi prostorskimi opredelitvami.

Mag. Živan VESELIČ